

De leerplansectie Grieks van de VCN heeft de verslagen van de correctiebijeenkomsten in Amsterdam, Delft, Den Bosch en Zwolle met elkaar vergeleken en publiceert op basis van de aldaar gevoerde discussies het onderstaande correctieadvies.

Bij het opstellen van dit advies hebben alleen *vakinhoudelijke* argumenten een rol gespeeld.

Opmerking vooraf: dit correctieadvies vervangt het correctievoorschrift van het College voor Examens niet. Het officiële correctievoorschrift van het CvE dient te allen tijde te worden gevolgd. Dit correctieadvies biedt alleen houvast bij de correctie van open vragen en de vertaling. Het is vooral bedoeld voor punten waarbij interpretatieverschillen van het correctievoorschrift tot onduidelijkheid kunnen leiden of om de reikwijdte van de opmerking in het correctievoorschrift ‘of woorden van overeenkomstige strekking’ te illustreren.

Algemene opmerkingen:

- Een kennelijke verschrijving hoeft het antwoord niet fout te maken. Hierbij denken we aan overschrijffouten bij citaten en het niet-juist spellen van namen. Met kennelijke verschrijving bedoelen we niet dat ‘Plato’ goed is als ‘Socrates’ bedoeld is.
- De speciale citaatregel, nl. dat bij citaatvragen alleen het in het correctiemodel gegeven antwoord juist is, is vervallen. Dat betekent dat een toevoeging aan het citaat het antwoord niet per definitie fout maakt. Bij de beoordeling van afwijkende citaten geldt algemene regel 2.3.3.
- Bij de correctie van een kolon geldt dat alle punten verloren gaan als de strekking van de vertaling heel anders wordt. Zie vakspecifieke regel 3.3.
- Tijdfouten zorgen voor aftrek van één scorepunt, tenzij anders vermeld in het correctievoorschrift of in het geval dat vakspecifieke regel 3.3 van toepassing is

Vraag 6

De opdracht vraagt expliciet naar twee keer één woord. Dat zou betekenen dat de toevoeging van het lidwoord οἱ aan νυστάζοντες het antwoord fout maakt (regel 3.4). De toevoeging van het lidwoord maakt het antwoord inhoudelijk echter niet fout. Verder kan gesteld worden dat de combinatie lidwoord en zelfstandig naamwoord samen één prosodische eenheid vormen. Bovendien laat de leerling nog steeds zien dat hij snapt welke woorden inhoudelijk vergelijkbaar zijn met νόθεστέρω.

Advies: Reken de toevoeging οἱ aan het antwoord νυστάζοντες niet fout.

Vraag 7

Een optimaal antwoord op de vraag naar de twee tekstelementen die een tegenstelling vormen met τὸ ὑμέτερον zou het lidwoord moeten bevatten. Twee keer weglaten van het lidwoord in het antwoord, terwijl wél de in de vraag bedoelde tegenstelling is genoteerd en dus begrepen, zou echter gezien kunnen worden als het gevolg van één denkfout.

Advies: Reken niet fout wanneer bij beide elementen van het antwoord het lidwoord ontbreekt.

Vraag 8

Het in het antwoordmodel bij het eerste ‘bolletje’ gegeven antwoord (‘uiteindelijk doel van menselijk handelen is geluk’) lijkt niet automatisch voort te vloeien uit deze vraagstelling. Op grond van de formulering van de vraag zou een uitleg van het begrip εὐδαιμονία – natuurlijk wel op een juiste manier verbonden met ἀρετή als ‘een noodzakelijke voorwaarde voor

εὐδαιμονία' zoals gesteld bij het tweede bolletje – beschouwd kunnen worden als voldoende voor de toekenning van het eerste punt.

Advies: Breng geen punt in mindering wanneer in het antwoord het element ontbreekt dat het uiteindelijke doel van het menselijk handelen εὐδαιμονία is, als het begrip εὐδαιμονία goed wordt uitgelegd.

Nota Bene: voor de duidelijkheid zij gezegd dat antwoorden van leerlingen niet per se een duidelijke driedeling hoeven te bevatten, zoals in het antwoordmodel, zolang de 3 punten maar (op een inhoudelijk correcte manier) in het geheel van het antwoord van de leerling zijn verwerkt. Deze opmerking geldt ook voor vraag 18.

Vraag 10

De vraag naar de reden van Socrates voor zijn bemoeizucht kan vragen naar een interne of externe motivatie. De externe motivatie is de 'opdracht' van de god, zoals genoemd in het antwoordmodel. Een interne motivatie zou kunnen zijn 'bezorgdheid om hun ἀρετή/deugd/ziel/ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς. Een dergelijk antwoord kan een goede uitleg van Socrates' beweegredenen zijn, gezien het feit dat het antwoord gebaseerd moet zijn op de regels 20 t/m 29 en Socrates in die passage uitlegt dat hij zich bekommert om het welzijn van zijn medeburgers (τὸ ὑμέτερον πράττειν ἄει, regel 27-28) én Socrates zichzelf vergelijkt met een vader of een oudere broer die anderen probeert te overtuigen zorg te dragen voor hun ziel (r28-29). Ook regel 24, waarin wordt gesteld dat de god iemand als Socrates naar de mensen stuurt κηδόμενος ὑμῶν, kan een tekstuele aanwijzing voor een dergelijke beweegreden zijn.

Advies: Reken niet fout wanneer een leerling als reden noemt 'bezorgdheid om hun ἀρετή/deugd/ziel/ ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς'.

Vraag 14

Wanneer als antwoord is gegeven dat ἤκουον een 'duratief' imperfectum is in plaats van een vorm die een 'herhaalde handeling' weergeeft, hoeft dat niet fout gerekend te worden. Weliswaar was de term 'iteratief' hier meer op zijn plaats geweest, maar het iteratieve gebruik van het imperfectum kan opgevat worden als een subcategorie van het 'duratieve' gebruik (bijvoorbeeld 'hij tikte met zijn pen op tafel'; hier is sprake van een duratieve activiteit, bestaande uit een serie iteratieve handelingen).

Advies: Reken niet fout wanneer in de uitleg de term 'duratief' wordt gebruikt.

Vraag 18

In het antwoordmodel worden bij de uitleg van de term ἔλεγχος twee punten genoemd: 'kritisch toetsen van opvattingen' én 'deze proberen te weerleggen'. Kritisch onderzoek houdt echter in veel gevallen het weerleggen in. Beide termen hoeven dan ook niet specifiek genoemd te worden voor een voldoende uitleg van het begrip ἔλεγχος en de term kan ook afdoende worden uitgelegd door één uitleg als 'aan de tand voelen', 'kritisch onderzoeken' etc.

Advies: Reken niet fout wanneer in de uitleg van ἔλεγχος niet de twee aspecten 'kritisch onderzoek' én 'weerlegging' expliciet zijn genoemd, maar er wel een adequate uitleg van het begrip is gegeven.

Vraag 19

Wanneer γοητεύεις (r3) als synoniem voor ἄψασθαι is gegeven moet dit fout gerekend worden. Bij het werkwoord ἄψασθαι gaat het duidelijk om een vorm van contact, zoals ook bij het in het antwoordmodel gegeven συγγενέσθαι. Bij γοητεύεις gaat het om een veel sterkere term dan 'aanraken' (en gaat het meer om het effect van het aanraken).

Advies: Reken fout wanneer als antwoord is gegeven γοητεύεις (of φαρμάττεις of κατεπάδεις).

Vraag 20b

Het antwoord moet het woord ποῖον bevatten. Wanneer dit woord wordt weggelaten, wordt immers alleen het Grieks geciteerd dat door Damsté wordt weergegeven met ‘onbekends’ en ontbreekt het Grieks dat wordt weergegeven met ‘wat voor iets’.

Advies: Reken fout wanneer als antwoord ὧν οὐκ οἶσθα zónder ποῖον wordt gegeven.

Vraag 22

- De opdracht vraagt naar een karakterisering van een bepaalde redenering, niet om een voorbeeld van een dergelijke redenering of een uitleg waarom zo'n redenering zo gekarakteriseerd moet worden. Wanneer het Grieks van ὡς οὐκ ἄρα ... ζητήσει (r29-31) wordt geciteerd, is dat dus geen antwoord op de vraag.

Advies: Reken fout wanneer als antwoord het Grieks van ὡς οὐκ ἄρα ... ζητήσει (r29-31) wordt geciteerd.

- Het woord κατάγεις vormt geen onderdeel van de karakterisering van de redenering. Toevoeging van κατάγεις aan ἐριστικὸν λόγον maakt het antwoord dan ook fout.

Advies: Reken fout wanneer als antwoord is gegeven ἐριστικὸν λόγον κατάγεις.

Vraag 23

De formulering van de vraag vereist niet dat in het antwoord de termen τελευτῶν en ἀπόλλυσθαι worden herhaald/ geciteerd. Wanneer ondubbelzinnig duidelijk is welk van de twee begrippen op welke manier wordt geïnterpreteerd en op een goede manier wordt uitgelegd dat het ene niet strijdig hoeft te zijn met het andere, wordt recht gedaan aan de vraagstelling.

Advies: Reken niet fout wanneer in het antwoord de Griekse termen τελευτῶν en ἀπόλλυσθαι ontbreken, zolang de uitleg klopt en ondubbelzinnig duidelijk is welk van de twee begrippen op welke manier wordt geïnterpreteerd.

Kolon 24

In aanvulling op het correctiemodel kan πρεσβύτης in de vertaling ook weergegeven worden met ‘oude man’. Die betekenis geeft het woordenboek als mogelijkheid en maakt de zin niet grammaticaal of inhoudelijk fout (bijvoorbeeld “En hij leek mij een zeer oude man te zijn”).

Advies: Reken niet fout wanneer πρεσβύτης is vertaald met ‘oude man’ zoals in “En hij leek mij een zeer oude man te zijn”.

Kolon 26

Wanneer een leerling het *participium perfectum* ἐστεφανωμένος vertaalt met ‘nadat hij was/werd bekranst/ zichzelf bekranst had/ zichzelf bekranste’, is dat geen optimale weergave van het resultatieve aspect van het perfectum. Deze vertaling kan echter wel gezien worden als een poging van de leerling om het voltooid van de handeling weer te geven. Dat de handeling voltooid is, blijkt in ieder geval uit het woord ‘nadat’. Idealiter wordt er na ‘nadat’ ook een voltooid tijd gebruikt, maar in hedendaags Nederlands is het gebruik van een onvoltooid tijd bijna gemeengoed geworden.

Advies: Reken niet fout wanneer een leerling het participium ἐστεφανωμένος heeft vertaald met ‘nadat hij was/ werd bekranst/ zichzelf bekranst had/ zichzelf bekranste’.

Kolon 27

- Het is voorstelbaar dat leerlingen τε καὶ niet hebben vertaald, omdat het wél vertalen een inhoudelijk onbegrijpelijke vertaling oplevert: je kunt niet én op een zitkussen én op een stoel zitten. Er is hier waarschijnlijk sprake van een *hendiadys*, een stoel met kussen, in de situatie waarin Kephalos op een stoel zit met daarop een kussen. De vertaling ‘hij zat op een zitkussen op een stoel’ lijkt daarvoor een acceptabele weergave.

- De vertaling ‘op een zitkussen VAN een stoel’ is echter fout, omdat δίφρου dan niet verbonden wordt met ἐπί maar gelezen wordt als een bijvoeglijke bepaling bij προσκεφαλαίου (‘hij zat op een zitkussen, je weet wel, zo’n zitkussen zoals je op stoelen vindt’).

Advies: Reken niet fout wanneer τε καὶ niet is vertaald (‘op een zitkussen op een stoel’), zolang er in de vertaling maar sprake is van het zitten op een stoel met kussen en δίφρου niet vertaald is als bijvoeglijke bepaling.

Kolon 29

Anders dan in kolon 39 waar de wij-vorm ook alleen over Kephalos kan gaan en het werkwoord dus ook met een eerste persoon enkelvoud vertaald mag worden, gaat het bij ἐκαθεζόμεθα in kolon 29 echt om Socrates én zijn vrienden en moet het dus vertaald worden met een eerste persoon meervoud.

Advies: Trek één punt af wanneer ἐκαθεζόμεθα is vertaald met een eerste persoon enkelvoud.

Kolon 31

Wanneer het woord εὐθὺς is vertaald als ‘recht’ in de vertaling ‘nadat hij mij recht had aangekeken’ levert dat geen grammaticaal of in deze situatie onlogische vertaling op. (De betekenis ‘recht’ wordt overigens als eerste gegeven in het woordenboek).

Advies: Reken niet fout wanneer εὐθὺς ... ἰδὼν is vertaald met ‘nadat hij mij recht had aangekeken’.

Kolon 33

‘Jij bezoekt ons niet dikwijls’ of ‘jij bezoekt ons dikwijls niet’ zijn natuurlijk verschillende vertalingen en de eerste ligt veel meer voor de hand, maar het mag niet van een leerling verwacht worden dat hij weet welke betekenis hier bedoeld is.

Advies: Reken niet fout wanneer een leerling heeft vertaald ‘Jij bezoekt ons dikwijls niet’.

Kolon 34

In lijn met kolon 33 kan in dit kolon – gezien het gebrek aan kennis van de situatie bij de leerling - de vertaling ‘hoewel jij naar Piraeus komt’ verdedigd worden (‘Jij bezoekt ons niet dikwijls, hoewel je regelmatig in Piraeus gesignaleerd wordt!).

Advies: Reken de vertaling ‘hoewel jij naar Piraeus komt’ niet fout.

Kolon 36, 38 en 39

Wanneer een leerling in kolon 36, 38 en 39 de *imperfecta* met een tegenwoordige tijd heeft vertaald, betekent dat dat een leerling ἄν én het imperfectum heeft genegeerd en bovendien de logica van het verhaal geweld heeft aangedaan.

In kolon 36 is het echter mogelijk het gebruik van een tegenwoordige tijd alleen als tijdfout te zien, want de aanwijzing van een irrealis komt pas later.

In kolon 38 en 39 worden wel telkens twee fouten gemaakt (ἄν + de tijd van het werkwoord niet correct weergegeven). Als iemand in kolon 38 een fout maakt, is het logisch dat hij op diezelfde voet doorgaat in kolon 39. Toch had hij, gezien de aantekening, ἦμεν moeten vertalen als verleden tijd (wat ook meteen een goede weergave van de irrealis was geweest) en moet het aangerekend worden wanneer het imperfectum met een tegenwoordige tijd is vertaald.

Advies: Wanneer in kolon 36, 38 en 39 een tegenwoordige tijd is gebruikt, trek dan in kolon 36 één (1) punt af (tijdfout), trek in kolon 38 de volledige twee (2) punten af en trek in kolon 39 weer één (1) punt af.

Kolon 42, 43

In het Grieks is er met de woorden ἡδοναί en ἐπιθυμῖαι sprake van meervoud. Het meervoud zou in principe ook in de vertaling moeten worden behouden.

Maar, wanneer een leerling ervoor kiest om ἡδοναί te vertalen met ‘genot’ is meervoud al niet meer mogelijk en hoeven er geen punten afgetrokken te worden voor de weergave in het enkelvoud.

Voor de vertalingen ‘genoegen’, ‘genieting’, ‘verlangen’ is meervoud wel mogelijk. Toch hoeft een weergave in het enkelvoud de vertaling niet fout te maken. Het gaat hier immers om algemene begrippen. Een weergave in het enkelvoud (‘genot’, ‘verlangen’, ‘genoegen’) hoeft in het Nederlands niet per se te verwijzen naar één specifiek verlangen, maar kan een collectief van verlangens impliceren.

Advies: Reken niet fout wanneer ἡδοναί en ἐπιθυμῖαι in kolon 42 en 43 niet met meervoudsvormen zijn vertaald.

Kolon 43

De bepaling περὶ τοὺς λόγους hoort bij ἐπιθυμῖαι én ἡδοναί, maar door de plaatsing direct vóór ἐπιθυμῖαι is het voorstelbaar dat een leerling vertaalt ‘de verlangens ten aanzien van woorden en de genoegens’. Een dergelijke plaatsing verhindert ook in het Nederlands niet dat ‘ten aanzien van woorden’ zowel als een bepaling bij ‘verlangens’ als bij ‘genoegens’ begrepen moet worden.

Advies: Reken niet fout wanneer περὶ τοὺς λόγους in de vertaling bij ἐπιθυμῖαι wordt geplaatst (‘de verlangens ten aanzien van woorden en de genoegens’).